

Skrivnost iz Kellsa 8+ (primerno tudi za SŠ)

pedagoško gradivo

avtorja Rok Govednik, Kristina Preininger

kazalo

uvodna beseda	2
o filmu	2
izhodišča za pogovor o risanem animiranem filmu	5
izhodišča za pogovor o <i>Knjigi iz Kellsa</i>	6
izhodišča za pogovor o keltski zgodovini	14
splošne teme filma (analiza)	15
umestitev filma v učne načrte osnovnih in srednjih šol	22
zaključek	27
viri in priporočena dodatna literatura	28

uvodna beseda

Celovečerni risani film **Skrivnost iz Kellsa** je prava animirana poslastica. Premišljena in bogata likovna podoba, tesno povezana s študijem keltske umetnosti, ponuja estetsko doživetje, ki odpira obilo izhodišč za pogovor. Rok Govednik, eden od soustvarjalcev mednarodnega festivala animiranega filma Animateka ter Vzgojno-izobraževalnega programa Slon, piše o filmu, njegovih avtorjih, ponuja izhodišča za pogovor o risanem filmu, keltski zgodovini ter ob vsebinski analizi izpostavlja pogovorna izhodišča, ki jih je mogoče umestiti v učne načrte osnovnih in srednjih šol. Kristina Preininger je višja kustodinja pedagoškega oddelka v Narodni galeriji. Pripravila je izhodišča za pogovor o *Knjigi iz Kellsa*, konkretne teme za pogovor in raziskovanje ob filmu ter izhodišča za projektno delo v razredu. Je tudi avtorica besedila sedme knjižice iz zbirke Kinobalon. Namenjena je otrokom, v celoti jo najdete na spletni strani www.kinodvor.org/kinobalon.

o filmu

filmografski podatki

naslov **Skrivnost iz Kellsa (The Secret of Kells)**

produkcija Irska, Francija, Belgija

leto produkcije 2009

tehnični podatki 35 mm, barvni, 75 min

jezik angleški s slovenskimi podnapisi

žanr animirani celovečerni film

režija Tomm Moore

so-režija Nora Twomey

scenarij Fabrice Ziolkowski

umetniški direktor Ross Stuart

glasba Bruno Coualis in skupina Kila

producenti Didier Brunner, Viviane Venfleteren in Paul Young

glasovi Evan Mc Guire (Brendan), Mick Lally (Aiden), Christen Mooney (Aisling), Brendan Gleeson (Cellach), Liam Hourrican (Brat Tang in Leonardo), Paul Tylac (Brat Assoua), Michael Mc Grath (odrasli Brendan), Paul Young (Brat Square)

krajša vsebina

Irska v zgodnjem srednjem veku. Dvanajstletni deček Brendan živi v opatiji Kells, ki jo vodi njegov stric Cellach. Ta je dal pred nenehnimi napadi Vikingov zgraditi obzidje. Nekega dne iz daljnih dežel v opatijo pribeži slavni iluminator Aiden, s seboj pa prinese nedokončano knjigo skrivne modrosti. Mladi Brendan kmalu pokaže zanimanje za iluminiranje, slikarsko okraševanje rokopisov, in Aiden ga kljub negotovanju dečkovega strica vzame za pomočnika. Brendan se mora za dokončanje knjige podati za zidove opatije, v začarani gozd, poln mitoloških bitij in skrivnostnih poti, kjer mora prestati kar nekaj preizkušenj. V gozdu ga spremlja maček Pangur Bán, spoznata pa tudi skrivnostno Aisling.

o avtorju

Tomm Moore je soustanovitelj in direktor produkcijske hiše Cartoon Saloon. Odkar jo je leta 1999 ustanovil s Paulom Youngom, je Moore sodeloval skoraj pri vsaki produkciji. Preizkusil se je kot stripovski avtor in ilustrator otroških knjig, kot animator številnih televizijskih serij in animiranih filmov ter kot režiser in oblikovalec oglasov. Po zaključku snemanja svojega prvega celovečernega animiranega filma **Skrivnost iz Kellsa** se je posvetil ustvarjanju stripovskega albuma, ki temelji na tem filmu, in pripravil nov celovečerni projekt **Pesem morja (Song of the Sea)**. Tomm Moore je bil v mladosti član skrivne skupine za boj proti kriminalu »Žive sence«, kar se danes odraža v večnem navdušenju nad super junaki, stripi in animiranimi filmi.

Nora Twomey je kreativna direktorica pri Cartoon Saloonu in so režiserka filma. Rojena je bila na Irskem. Leto dni je posvetila študiju umetnosti v Corku, nato se je preselila v Dublin, kjer je študirala animacijo na Ballyfermot College. Je ena od ustanovnih članov Cartoon Saloona. Pri njih je režirala tudi tri kratke filme.

o ustvarjanju filma

Tako kot pri igranem filmu, kjer velika ekipa ustvarjalcev omogoči njegov nastanek, je tudi pri animiranih filmih. Gre za izjemno zahteven proces ustvarjanja. Poglejmo si torej na kratko, kako je nastal celovečerni animirani film **Skrivnost iz Kellsa**.

Tomm Moore in Paul Young, ki je bil pri filmu eden od producentov, sta leta 1999 ustanovila produkcijsko hišo Cartoon Saloon. Produkcija filma se je začela leta 2005 in je sčasoma vključevala 200 ljudi v petih državah (da bi zmanjšali stroške, so ustvarjanje animacije razdelili studiem v Franciji, Belgiji, Braziliji in na Madžarskem). Med evropskimi partnerji so bili tudi Didier Brunner, producent filmov **Kirikou** in **Trojčice iz Bellvilla** (nominacija za nagrado oskar

iz leta 2004 je bila usodna tudi za uspešno financiranje filma **Skrivnost iz Kellsa**) ter Fabrice Ziolkowski, francoski scenarist.

»Hoteli smo nekaj v galski tradiciji,« pravi Moore. »Vedeli smo tudi, da je številnim ljudem všeč keltski dizajn. Moč ga je videti v tatujih in irskih pubih – prisoten je vsepovsod.«

Moore je tako najprej videl način ustvarjanja, navdih za zgodbo pa je dobil med raziskovanjem srednjeveške *Knjige iz Kellsa*. Motive je črpal iz irske zgodovine, v film je med drugimi vključil tudi nepoboljšljivo mačko Pangur Bán.

Produksijska hiša Cartoon Saloon je nastala kot neformalno partnerstvo skupine animatorjev, ki sta jih leta 1999 zbrala Paul Young in Tomm Moore. Od takrat je Cartoon Saloon prejel že številne nagrade za produkcijo na področju animacije in ilustracije. Cartoon Saloon razvija in proizvaja celovečerne filme in televizijske serije, pa tudi nagrajene kratke filme, televizijske oglase, grafične romane in knjige za otroke.

nagrade in priznanja (izbor)

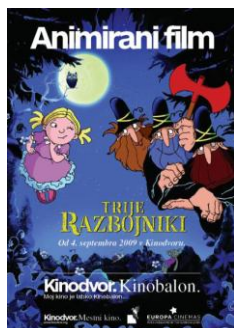
Odkar je film 30. januarja 2009 (v Franciji) prvič prišel na platna, je prejel številne nagrade in priznanja. Navajamo izbor: nominacija za nagrado oskar za najboljši dolgometražni animirani film 2010; Annecy International Animation Festival 2009: nagrada občinstva; Animafest Zagreb World Animation Festival 2009: posebna omemba žirije; European Film Awards 2010: nominacija za dolgometražni film; nagrada IFTA za najboljši animirani film 2010; nagrada dublinskega kroga filmskih kritikov za najboljši irski film JDIFF 2009; Dublin International Film Festival 2009: nagrada občinstva; Seoul International Comics and Animation Festival 2009: velika nagrada SICAF; Edinburgh International Film Festival 2009: nagrada občinstva.

izhodišča za pogovor o risanem animiranem filmu

Risani film ali risanka je eden od načinov ustvarjanja animiranega filma. Poznamo še stop-motion animacijo (lutkovni film, izrezljanko – iz kolaža, pikselacija – animiranje ljudi) in računalniško animacijo.

Za razliko od klasičnega filma pri animiranem kamera ne snema ničesar, kar bi v naravi ali filmskem studiu zares obstajalo (figure in prostori) ali pa so figure in prostori povsem manipulirani. Avtor takega filma je tako več kot režiser, saj mora posredno ali neposredno sestaviti celoten svet filma. Po eni strani tako ne gre za film v klasičnem pomenu, kjer kamera ujame resnična gibanja v nekem časovnem intervalu; pri animaciji gre za fotografije, ki gibanje zamrznejo, zato mora avtor materiale neprestano premikati in snemati sličico za sličico. S tem ustvari navidezno gibanje neživih reči. Čar tega medija je ravno to, da animira nekaj, kar se samo ne giblje, oz. to prisili v drugačno gibanje. Za vsako sekundo animacije mora avtor fotografirati 24 sličic, kar pomeni 24 različnih izrezljanih, modeliranih, narisanih »kadrov«. Za 1 minuto filma je tako potrebnih 1440 posnetih sličic, za enourni film pa natanko 86.400 sličic. To opravimo s posebno kamero (fotoaparatom) – t. i. »stop kamero«, ki ne snema nepretrgoma, ampak zmora snemati le po eno sličico. Za film **Skrivnost iz Kellsa** je bilo najprej narisanih 108.000 slik, ki so jih nato še fotografirali.

V Kinodvoru smo v zbirki Kinobalon (št. 3) izdali knjižico z naslovom *Animirani film*. V njej najdete zanimive podatke o animaciji, zgodovini animiranega filma, optičnih igračah ... Knjižica ponuja celo vrsto spodbud za obravnavo tem, povezanih z animacijo in animiranimi filmom. Poiščete jo lahko tudi v PDF različici na spletni strani www.kinodvor.org (Kinobalon), kjer najdete tudi povezave na dodatno učno gradivo v zvezi z animiranimi filmom.

Področje animiranega filma oz. filmske vzgoje, povezane z animiranimi filmom, pri nas uspešno pokriva Vzgojno-izobraževalni program Slon (v sklopu mednarodnega festivala animiranega filma Animateka). Več informacij najdete na <http://slon.animateka.si/>.

izhodišča za pogovor o *Knjigi iz Kellsa*

Knjiga iz Kellsa (*Book of Kells*) tudi med današnjimi poznavalci velja za eno od ohranjenih srednjeveških knjižnih čudes. Zapisi o odličnosti knjige, predvsem zaradi izjemnega slikarskega okrasja, se vrstijo od srednjega veka naprej. Najbolj vznesene srednjeveške primerjave govorijo, da se opazovalcu ob natančnem sledenju neskončnim geometrijskim prepletom in potapljanju v živahno barvno okrasje utrne misel, da gre za angelsko stvaritev, ne pa za delo človeških rok.

Kakorkoli, knjiga še danes buri domišljijo občutljivih bralcev in gledalcev; ne nazadnje je bila vsebinski in oblikovni vir navdiha za ustvarjalce animiranega filma – in še vedno ostaja skrivnostna. Strokovnjaki nimajo enotnega mnenja glede časa in kraja njenega nastanka, niti glede tega, komu je bila namenjena. Zagotovo vemo le, da je nastala na Irskem (ali na območju, ki je bilo povezano z irskimi menihi), za samostanskimi zidovi, v zgodnjem srednjem veku (med poznim 7. in zgodnjim 9. stoletjem), najverjetneje okoli leta 800.

Če se ozremo v zgodovino civilizacije, je prehod od dobe oralne tradicije do dobe, ki dejstva obstoja zapisuje, eden ključnih evolucijsko-antropoloških premikov. Knjiga, ki manifestira znanje in stanje duha določenega prostora in časa, lahko predstavlja enega najbolj indikativnih predmetov takšnega razvoja. Če je bila knjiga v grško-rimskem antičnem svetu "prevozno sredstvo" za mnoga najrazličnejša besedila, se s krščanstvom daleč najbolj uveljavi eno – evangelij, zapisan na štiri načine, ki so med seboj komplementarni ter opisujejo Kristusovo življenje in učenje. Posledično je tudi knjiga, ki vsebuje evangelije (t. i. evangeliar), pridobila neprecenljivo vrednost. Lahko si predstavljamo, da je bil evangeliar v osnovnem naboru knjig, potrebnih za vzpostavitev bogoslužja sleherne (zgodnje) krščanske cerkve.

irski menihi

Tudi *Knjiga iz Kellsa* je po svoji vsebini evangeliar, hkrati pa zrcalo pomembnih zgodovinskih dogajanj, povezanih s pokristjanjevanjem v nemirnem času preseljevanja ljudstev. Začetki krščanske vere na Irskem so povezani s samostani, ki so jih ustanavljali menihi (kasneje proglašeni za svetnike); najslavnejši je bil sv. Patrik (ki pride na Irsko v 5. stoletju). Krščanska misel se je na Irskem močno prepletla z domačim keltskim izročilom. Tudi v ureditvi cerkve so se naslonili na starejšo rodovno ureditev. Samostanski opati so bili pogosto keltski plemenski poglavarji.

samostan

Samostan je sestavljala skupina menihov, ki so se pod vodstvom opata oddaljili od vsakdanjega, posvetnega življenja in se posvetili veri v boga. Bili so samozadostna skupnost, ki se je sama preživljala. Samostanska naselbina je bila mestece v malem, ograjena z visokim obrambnim obzidjem, ki je menihe varovalo pred plenilskimi vdori nomadskih plemen. Srce samostana je bila kamnita, včasih lesena cerkva, okoli nje pa so bile nanizane majhne lesene ali iz vrbovja spletene in grobo ometane kolibe, kjer so bila bivališča menihov in gospodarska poslopja. Vsak samostan je imel tudi svojo knjižnico, in ker je bila potreba po knjigah vedno večja, so se ob samostanih pojavljali skriptoriji (oznaka za prostor, kjer so ustvarjali rokopise, ali pa sčasoma oznaka za prepoznavno pisno in slikarsko govorico, ki je bila regionalno zaokrožena).

irski (otoški) samostani in knjige

Med pomembnimi nalogami irskih menihov je bilo tudi misijonarstvo – razširjanje vere: najprej med keltskimi staroselci, od 7. stoletja in vse do konca srednjega veka pa so irski menihi ustanavljali samostane po vsej Evropi. Zlasti v nemirnem 7. in 8. stoletju so irske samostanske naselbine s pomembnimi knjižnimi središči pripomogle k ohranjanju krščanske kulture. Navadno se irska misijonska dejavnost povezuje še z anglosaško. Tako lahko med anglosaško-irske samostanske ustanove prištevamo samostane Sankt Gallen, Fulda, Ecternach, Luxeuil, Bobbio, Regensburg, Würzburg, Prüfening, Salzburg ...

Že sv. Patrik je svoje sobrate učil pisanja in branja; s časom so menihi pridobili sloves najbolj učenih mož. Irski samostani so bili od zgodnjega srednjega veka naprej žarišča izobrazbe in kulture, knjiga pa je postala središče njihovega zanimanja. Značilno za otoške rokopise je bilo enakovredno posvečanje pozornosti tako zapisovanju kot okraševanju besedil. Za prepis besedil so bili zadolženi pisarji – kaligrafi (najbolj cenjeni so bili tisti, ki so tudi sami znali latinsko in so zato zagrešili manj napak), za slikovni okras rokopisa pa knjižni slikarji – iluminatorji. Vendar so bile okrašene in izstopajoče začetne črke (iniciali) ali kar celi naslovi poglavij (oz. začetki besedil) poseben izziv za knjižne slikarje. *Knjigo iz Kellsa* naj bi prepisali štirje pisarji in okrasili trije iluminatorji.

insularna uncijala

Z novo vero se je razširil tudi nov jezik – latinščina in nova pisava uncijala, ki je na irskem otoku s časom pridobila svojstvene značilnosti in jo zato poimenujemo insularna uncijala (insula: lat. otok). Poznamo majuskulo (ki so jo uporabljali za slovesne liturgične tekste) in minuskulo (hitrejša, s prostorom varčnejša poslovna pisava). *Knjiga iz Kellsa* je znamenita zaradi razkošnega zapisa v velikih uncijalnih črkah (insularna majuskula). Ta pisava je videti zelo svečano in daje vtis enotne črkovne verige v dvolinijski shemi. Črke imajo poudarjeno okrogle trebuhe, niso preveč visoke, imajo značilne nastavke v zgornjih potezah in so rahlo nagnjene v levo. Pogosta je uporaba kratic. Nekatere ligature (zlepljeni črkovni sklopi) so se ohranile tekom stoletij in jih še danes uporabljamo kot znake za besede. Tak je & ki ga v *Knjigi iz Kellsa* srečamo v več različicah. V resnici sta to tesno objeti črki et (lat.: in).

Še zanimivost: jezikoslovec J. R. R. Tolkien je pri pisanju popularnega fantazijskega romana *Gospodar prstanov* uporabil tudi uncijalo. V filmu, ki je nastal po tem delu, je v nekem prizoru lepo videti prstan, na katerem je prav tako zapis v uncijali.

anglosaško-irska iluminacija

Od 5. stoletja naprej se je na Irskem (in na vsem britanskem otočju) poleg pisave razvijal tudi poseben način okraševanja rokopisov, ki ga označujemo s terminom anglosaško-irska iluminacija. Ohranjenih je okrog 150 tovrstnih iluminiranih kodeksov, *Knjiga iz Kellsa* pa velja za enega od umetnostnih vrhov. Knjigo zaznamuje zapletena geometrijska in zoomorfna ornamentika, ki lahko zavzame tudi celo stran (t. i. stran-preproga), v njej pa se pojavljajo tudi stilizirani figuralni prizori iz Kristusovega življenja. Izstopajo še strani s povečanimi monogramiranimi inicialami (kot je stran s Kristusovim monogramom Chi-Rho).

Pogost okras v *Knjigi iz Kellsa* je preplet iz več trakov. Trakovi se lahko na svoji poti prekrizajo, uvihnejo, zavozlajo, staknejo ali spet razidejo ... Med prepletene trakove se včasih ujamejo tudi živali. Za nekatere se zdi, da kot ujete v labirintu ždijo v praznih prostorčkih (ali pa se morda igrajo?). Na najbogateje okrašeni strani se najdeta tudi dva mucka, ki sta obrnjena eden proti drugemu in oba stojita na repih podgan (ogledate si jih lahko v knjižici *Skrivnost iz Kellsa* iz zbirke Kinobalon št. 7, str. 11). Vsakemu tiči po en glodavec še na hrbtu. Nekatere živali pa so se s svojimi dolgimi repi, razprtimi gobci in naostrenimi kremplji kar scela spremenile v trakaste preplete.

evangelijar

Potujoči menihi – misijonarji so s seboj nosili manjše knjige z versko vsebino, ki so jih uporabljali pri svojem poslanstvu. Najpogosteje so bili to evangelijarji, knjige, ki so vsebovale besedila vseh štirih evangelijev: Matejevega, Markovega, Lukovega in Janezovega. Takšna je tudi vsebina *Knjige iz Kellsa*. Vendar pa lahko rečemo, da so mere in izvedba kellskega evangelijarja kraljevske. Ta evangelijar so najbrž postavljali na cerkveni oltar le ob prazničnih dneh. Knjiga meri 330 x 241 mm, v njej pa skorajda ni najti strani, ki ne bi imela vsaj manjše okrašene iniciiale ali drobnega okrasa na robu.

Izrazito razkošno so okrašene začetne strani vsakega evangelija. Prvotno je bilo najbrž mišljeno, da se bo vsak evangelij pričel s celostransko miniaturo evangelistovega simbola, ki bi ji sledila celostranska evangelistova podoba, nato pa bi se začetne besede evangelija

celostransko razprostrle v dekorativni simbiozi inicial in trakastih prepletov z vključenimi zoomorfnimi ali antropomorfnimi detajli. Predvideno zaporedje začetnih iluminacij je danes okrnjeno v Lukovem in Markovem evangeliju.

izdelava rokopisa

Knjiga iz Kellsa je rokopis, kar pomeni, da je bila napisana in okrašena ročno. Menihi so si orodja in materiale za nastanek rokopisa pripravili sami. Kodeks (drugo ime za srednjeveško knjigo) je zapisan na telečjem pergamentu. Pergament je očiščena, razmaščena, zglajena in na zraku posušena (vpeta v posebne okvirje) živalska koža (navadno ovčja, kozja ali telečja; čeprav je možno pergament pripraviti iz kože kateregakoli sesalca). Pergament velja za zelo obstojno pisno podlago. Na pergamentni foliji so lahko pisali na obeh straneh (imenujemo ju *recto*, tj. prednja stran folija oz. desna v odprti srednjeveški knjigi, in *verso* – hrbtna stran folija oz. leva v odprti knjigi). Za ta rokopis so porabili okrog 185 telečjih kož.

Pisali so s priostrenimi labodjimi, krokarjevimi (ali manj kakovostnimi gosjimi) peresi, za tintnik pa je navadno služil kar odrezan kravji rog. Menihi so si sami pripravili tudi tinte in barve (različne pigmente – barvno osnovo so dobili s trenjem in mletjem mineralov ali stiskanjem organskih snovi; temu so dodali še vezivo – npr. jajčni beljak). Črno tinto so pridobili iz stisnjenih hrastovih šišk ali saj, rjavo pa iz mešanice drevesne smole in vode. V *Knjigi iz Kellsa* prevladuje pet barv: rdeča, rumena, zelena, modra in škrlatna. Nekateri pigmenti so bili težko dosegljivi (npr. moder, ki so ga pridobivali iz poldragega kamna lapis lazuli). V srednjem veku se je vrednost tega kamna merila v zlatu, saj so ga preprodajalci dobavljali iz oddaljenih afganistanskih rudnikov), drugi pigmenti pa so bili zelo strupeni (npr. svetlo rumen orpiment – arsenikov sulfid, ki je dajal sijoče zlat vtis).

izvor rokopisa

Z nastankom *Knjige iz Kellsa* sta povezana dva irska samostana: samostan na otoku Iona, blizu zahodne obale Škotske (ustanovil naj bi ga irski menih sv. Colum Cille ali Kolumba), in samostan v Kellsu (približno 65 km severno od Dublina), od koder naj bi bil, sodeč po prvih izpričanih omembah rokopisa, ukraden leta 1007, zažgan, vendar kasneje (čudežno?) rešen in obnovljen. Leta 1654 je bil rokopis rešen pred vojsko Oliwerja Cromwella in prenesen v Dublin, kjer ga je naposled škof iz Meatha predal Trinity Collegeu.

varovanje srednjeveških rokopisov

Najbrž se lahko zahvalimo samo spletu srečnih okoliščin, da je knjiga preživela burna stoletja v zgodovini in jo je mogoče še danes prelistati ter občudovati. No ja, listanje je dovoljeno le redkim, izbranim strokovnjakom. Že polčetrto stoletje hranijo knjigo budne oči knjižničarjev v Stari knjižnici (Old Library) v Trinity Collegeu v Dublinu. Današnji varuhi (kustosi) so za radovedne obiskovalce pripravili razstavo o skrivnostni knjigi, v zakladnici pa se v skrbno varovani vitrini pred obiskovalci odpira le nekaj strani znamenitega rokopisa. *Knjiga iz Kellsa* premore 680 strani ali, bolje rečeno, 340 folijev, kot imenujemo liste v srednjeveških knjigah. Zaradi obsega so knjigo leta 1953 prevezali v 4 volumne. Obiskovalcem pokažejo le dva naenkrat: prvega odprejo na strani, ki izstopa po slikarskem deležu, v drugem pa je izpostavljena pisava. Da se hrbti posameznih volumnov knjig ne bi preveč utrudili in da svetloba ne bi poškodovala zapisov in likovnih podob, knjižničarji skrbno obračajo strani in menjavajo volumne knjige v predpisanih časovnih obdobjih.

pomen rokopisov

Knjigo iz Kellsa in razstavo o njej si je vredno ogledati v glavnem mestu Irske. Vsako leto jo obišče več kot pol milijona ljudi, prištevajo jo med glavne znamenitosti Dublina, sami Irci pa jo imajo zaradi (umetnostno)zgodovinske vrednosti upravičeno za nacionalni ponos.

V Ljubljani so v Narodni galeriji do 7. novembra 2010 na ogled najlepši in najpomembnejši okrašeni rokopisi, ki jih sicer hrani Narodna in univerzitetna knjižnica. Na razstavi Manuscripta najdete tudi fragmente karolinškega rokopisa (s konca 9. stoletja), ki so časovno najbližji *Knjigi iz Kellsa*. Vsebinsko (mestoma celo oblikovno) podoben evangeliar, ki je nastal okrog 600 let kasneje na območju Bosne, pa se je v 19. stoletju znašel v zbirki našega jezikoslovca Jerneja Kopitarja. Razstavljeni sta uvodni strani Janezovega evangelija.

v številkah o *Knjigi iz Kellsa* in srednjeveških kodeksih

- Za pergamentne folije *Knjige iz Kellsa* so uporabili približno 185 telečjih kož.
- V *Knjigi iz Kellsa* lahko preštejemo več kot 2000 okrašenih inicial.
- Nekaterne iniciiale v *Knjigi iz Kellsa* se razprostrejo čez vso stran, velikokrat pa se sestavijo v monograme ali zlepijo v sklop črk.
- V *Knjigi iz Kellsa* sta več kot 400-krat zapisani zlepljeni iniciali et, pa vendar niti dvakrat nista popolnoma enako okrašeni.
- Do danes se je ohranilo približno 150 iluminiranih insularnih rokopisov, ki so večinoma nastali v 7. in 8. stoletju.
- Danes je po ocenah ohranjenih približno 1.000.000 srednjeveških rokopisov v latinični pisavi.
- Približno 100.000 ohranjenih rokopisov ima vsaj eno okrašeno inicialo.
- Približno 1000 še ohranjenih rokopisov vsebuje bogato slikarsko okrasje.
- V srednjem veku je bilo ustvarjenih predvidoma 20.000.000 rokopisnih kodeksov.
- V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani je v celoti ali vsaj delno (fragmenti) ohranjenih okrog 100 srednjeveških rokopisov.

Skrivnost iz Kellsa je film, ki se pogloblja v nastanek *Knjige iz Kellsa*. Z uporabo vizualnega jezika opisuje knjigo, hkrati pa se posveti tudi zgodbi o njenem nastanku. Režiser Moore je spretno vnesel prav vse pomembne segmente v zgodovini te knjige – od njenega nastanka na otoku Iona in podatka, da je imela nekoč pozlačene platnice, do posebne umetnosti uporabe barvil za slikanje in načina poslikave. Vse to je spretno povezal s keltsko mitologijo, za kar je poskrbel Fabrice Ziolkowski, ki je Moorove ideje zapisal v scenarij.

izhodišča za pogovor o keltski zgodovini

Da bi bolje razumeli film, je dobro na kratko pregledati tudi keltsko zgodovino ter njen vpliv na irsko tradicijo in kulturo. Keltska kultura izvira iz osrednje Evrope, nekje s področja današnje južne Nemčije. O Keltih se govori od druge polovice 1. tisočletja pr. n. št. Znani so bili kot odlični kovinarji, graditelji cest in izdelovalci vozov ter kot napredni poljedelci in živinorejci. Okoli leta 290 pr. n. št. so celo oropali Rim, v najboljših časih pa se je njihovo ozemlje širilo od Britanskega otočja pa vse do Turčije. Ker pa Kelti nikoli niso bili posebej povezani in so bili tudi med seboj precej različni, so ob širjenju Rimskega imperija in vpadu germanskih ljudstev še toliko hitreje izgubili stik s tem ozemljem. Kot skupnost so se ohranili le v Galiciji (današnji Franciji), v Britaniji (zlasti v Walesu) in na Irskem. Vsi so razvili svoje posebnosti: za Galce je znano, da svoje mitologije niso zapisovali in da so bili pod vplivom drugih kultur (npr. grško-rimske kulture z Rimskim imperijem); podobno je bilo z britanskimi Kelti. Irska pa ni bila nikoli pod Rimljani, zato je svojo celovitost ohranila vse do prevzema krščanstva v 5. st. n. št. Tako so se pričevanja o mitologiji poganskih Keltov najbolje ohranila ravno tam.

Za Kelte je bilo znano, da so bili zelo religiozni, da so verjeli v posmrtno življenje, da so imeli veliko ženskih boginj in da so že poznali koncept troedinega boga, ki ga je prevzelo tudi krščanstvo. V irski mitologiji lahko srečamo bogove, kot so In Dagda, »oče vsega«, Brigit, »vzvišena« in varuhinja živine, Goibniu, bog kovaštva, Lug, bog čarovništva, trgovanja in vseh obrti, ter Morrigan, boginja vojne. Zgodbe o bitkah in podvigih bogov in božanstev so se med Irci ohranile v še posebej velikem številu. Irska je znana po mnogih zapisanih zgodbah, ki so se sprva prenašale z ustnim izročilom. Imenujemo jih sage. Gre za dolge pripovedi, v katerih so bogove, ki so jih nekoč ljudje častili, zamenjali junaki z nadnaravnimi sposobnostmi, ki se bojujejo v psevdozgodovinskih dogodkih na resničnih zemljepisno določenih krajih. Takšnih sag, ki jim lahko pripišemo mitološkost, se je ohranilo osem, med njimi je najpomembnejša zgodba *Bitka pri Moyturi* (v njej se spopadejo ljudstvo boginje morja Danu, Tuatha De Danann, in Fomoiri, mogočne povodne pošasti).

V filmu **Skrivnost iz Kellsa** se prepleta poganska irska mitologija (Crom Cruach kot staroirski bog plodovitosti s krutim čaščenjem in lik Aisling, varuhinja gozda) z že spreobrnjeno in krščansko Irsko, ki jo predstavlja opatija Kells. Vpleteni so tudi Vikingi, ki v deželo vdirajo s severa. Slednji pomenijo grožnjo fizičnega napada, odnos med pogansko in krščansko Irsko pa se bije na ravni Brendanovega obiskovanja gozda.

splošne teme filma (analiza)

Analizo risanega filma bomo izpeljali prek obširnejše vsebine in ob tem izpostavili nekatera izhodišča za pogovor.

V uvodu filma spoznamo najprej glavnega junaka, dvanajstletnega Brendana, nato junakovo primarno okolje, opatijo Kells s strogim stricem, opatom Cellachom, ter še nekaj obrobni likov, kaligrafov. Za lažje spremljanje filma na kratko povzemimo nekaj ključnih pojmov, ki se pogosto pojavijo.

- OPATIJA je večji samostan, kjer prebivajo menihi in kjer je se je razvijala krščanska kultura; najbolj znane opatije so v redovih cistercijancev in benediktincev.
- OPAT je predstojnik opatije.
- SKRIPTORIJ ali prepisovalnica je srednjeveški prostor v samostanu ali opatiji, kjer so menihi prepisovali in poslikavali rokopise.
- ILUMINATOR je menih, ki poslikava in okrašuje rokopise.
- KRISTOGRAM je simbol, ki predstavlja Jezusa Kristusa; ime »Bog« je bilo v večini kultur sveto, zato so uporabo svetih imen izražali s simboliko. V *Knjigi iz Kellsa* je bila stran s kristogramom *chi-rho* (po grških črkah 'k' in 'r', iz katerih je simbol oblikovan) najlepša in najbogateje okrašena stran.
- POGANSTVO je predkrščansko verovanje v več bogov, v nadnaravne sile, škrate, vile ipd.; za kristjane je to pripadnost veri, ki ne priznava Kristusa za boga.

Zgodba kmalu zatem predstavi enega najbolj znanih mojstrov iluminiranja, brata Aiden, in njegovega belega mačka Pangur Bána, ki pred Vikingi pribežita z otoka Iona. Že uvodoma lahko začnemo pogovor na temo medčloveških razmerij, kjer odnos Brendan–Cellach predstavlja odnos otrok–starš (Brendan kot uporni otrok, vedoželjen in radoživ). Naslednje razmerje je Brendan–Aiden, ki se kaže kot odnos učenec–učitelj (učenec spoštuje avtoriteto, ki jo predstavlja učitelj). Zanimiv je tudi odnos Cellach–Aiden, ki je najbolj konflikten, saj je prvi zaverovan v eno idejo (ozkogledno mišljenje se izraža in potencira vizualno celo v njegovi sključeni drži telesa), medtem ko drugi probleme vidi širše. Skozi ves film je speljana rdeča nit o odnosih in (ne)spoštovanju oziroma (ne)upoštevanju pravil.

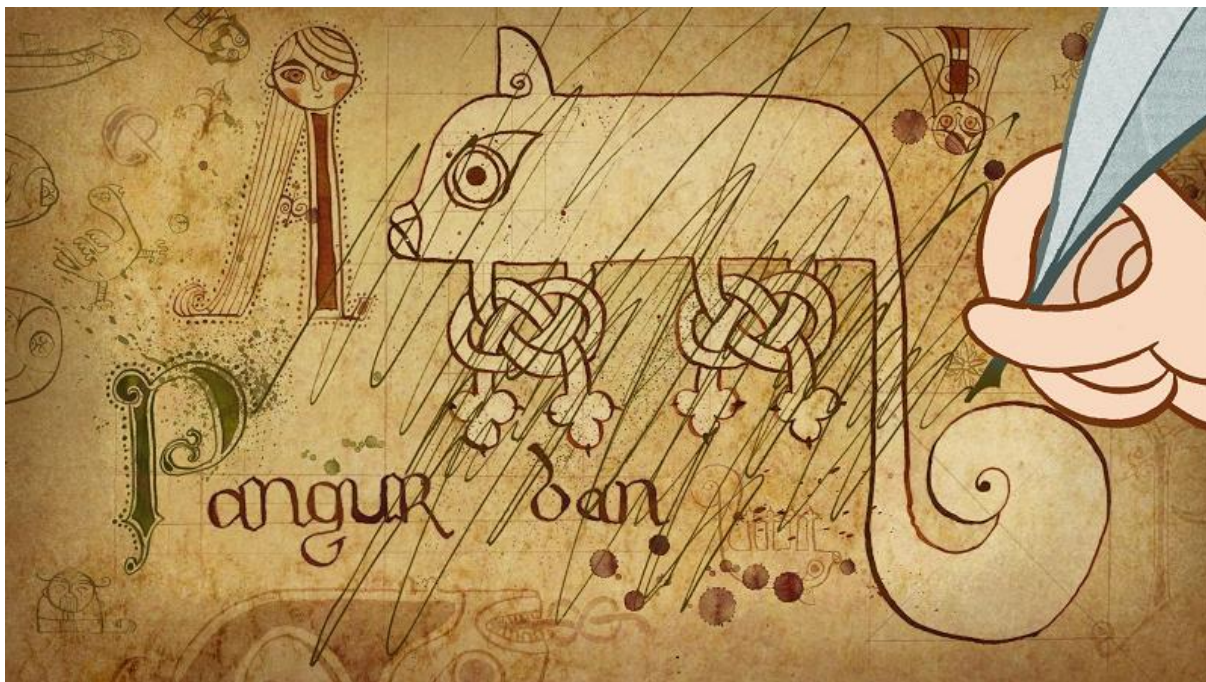

Ker se opat Cellach nadvse boji napada Vikingov s severa, opusti delo v skriptoriju. Vsi v samostanu morajo graditi mogočno obzidje. Čeprav ga brat Aiden opozori, da za Vikinge ni ovir in je zato bolje, če pred njimi zbežijo, se Cellach odloči, da vendarle ostanejo in utrdijo obrambo. Začuti se prvobitni strah pred fizičnim napadom, strah za življenje. Ob tem lahko z otroki vsekakor spregovorimo tudi o strahu pred drugačnostjo, srečevanju z drugimi kulturami (medkulturni odnosi) in o strahu pred tujci in njihovimi navadami. Vikingi v filmu predstavljajo tisto »drugo«, ki vzbuja strah. Tako je ta tema le nadaljevanje predhodne in se še bolj izrazi ob Cellachovi prepovedi Brendanu, da ne sme za obzidje Kellsa, saj je za njim zlo.

Malce po tistem, ko se predstavi brat Aiden, hitro pride na plan Brendanova radovednost in vedoželjnost. Aiden namreč vpraša, ali ima v torbi knjigo, ki jo kaligrafi opevajo kot magično angelsko delo, saj naj bi spreminjala temo v svetlobo. Rokopis, bogat z iluminacijami, je želel Aiden v Kellsu nadaljevati. Sam odnos kaligrafov in Aiden do knjig – »ljudje potrebujejo knjige za upanje«, »knjiga prinaša svetlobo v temo« – odraža naslednjo temo: odnos do kulture in njen pomen za družbo. Brendan bi Aidenu rad pomagal pri dokončanju *Knjige iz lone*, četudi mora za to prekršiti prepoved opata Cellacha, da ne sme za obzidje. Ponuja se mu razburljiva pustolovščina, a se sčasoma zave tudi velikega pomena knjige za razvoj kulture in za družbo kot celoto.

Omenjene teme se nato še prepletajo, ko Brendan odide v gozd po hrastove šiške, potrebne za izdelavo barv za iluminiranje. V prepovedani gozd ga spremlja Aidenov maček Pangur Bán. Avtor filma **Skrivnost iz Kellsa** Moore je zgodbo prepletel s tradicionalnimi irskimi pripovedmi.

Vpeljal je lik belega mačka, o katerem poje priljubljena pesem, ki naj bi jo okoli 9. stoletja napisal neki irski duhovnik iz opatije Reichenau (pravzaprav izvor ni čisto jasen, kot možen kraj nastanka omenjajo celo neki samostan na avstrijskem Koroškem). Pangur Bán v filmu ponazarja zvestobo, prijateljstvo (prevod te pesmi najdete v Kinobalonovi knjižici št. 7 na str. 2, na spletu pa lahko pobrsKate za izvirnikom in ga primerjate s prevodom in srednjeveškim zapisom ter zapisom v sodobnejši angleščini).

Ko Brendan in Pangur Bán pohajata po temačnem gozdu, se izgubita in kmalu ju obkoli krdelo volkov. Znajdeta se v skoraj brezizhodnem položaju – samo vprašanje časa je, kdaj bodo volkovi planili nanju. Nato se zasliši oddaljeno volčje zavijanje; volkovi se razbežijo in na planjavo pred Brendana stopi velika bela volkulja. Ta je hkrati snežno bela deklica, o kateri Brendan pozneje izve, da je vila z imenom Aisling [izg. éšling] ter da je gozd, v katerem se nahajajo, njen. Lik Aisling izraža Brendanovo domišljijo, vizijo, kajti ravno to pomeni aisling v irščini – sanje, vizija. Gozd je tako Brendanovo spoznavanje imaginarnega, nezavednega, kar samo še poudarjajo zapletene gozdne poti. Gozd in volk predstavljata dečku strah.

Nova tema za pogovor je zato tudi tema o domišljijem svetu in kompromisu z resničnostjo. Opatijo in gozd lahko prepoznamo kot klasična protipola, kjer je opatija kot verska ustanova izjemen primer dogmatizma, gozd pa sproščeno okolje nenadzorovanih vzgibov, nepredvidljivo in skrivnostno. Aisling ga že stoletja varuje in se spreminja v živali. Bila je že losos in jelen, zdaj je volk. Odloči se, da bo Brendanu pomagala najti plodove za barvilo.

Postopoma se zblížata, in ko izve, da imata skupno usodo (oba nimata več staršev), postane njegova zaveznica. Odnos Aisling in Brendana tako v tipologiji medčloveških razmerij odraža prijateljstvo in zavezništvo. Tudi o tej temi se lahko razvije pogovor.

Ko nabereta zelene plodove, ob vračanju iz gozda naletita na svetišče Croma Cruacha, edini kraj, ki se ga Aisling resnično boji, saj je ta kruti bog ubil njeno mamo in ji vzel vse, kar je imela. Crom Cruach je staroirski bog, o katerem ni nič zapisanega in zato le malo znanega. Po domnevanjih raziskovalcev naj bi mu častilci žrtvovali vsakega prvorojenega otroka, da bi jim nato krave dajale mleko in bi koruza obrodila. S tem se znova odpre posebno izhodišče za pogovor: tema religijskega verovanja, zgodovina verovanj in religijska pluralnost. Crom Cruach predstavlja poganskega, predkrščanskega boga, ki je krut, celo tako krut, da se ga boji celo Aisling, ki ji je gozd nadvse domač. Če se dotaknemo še prejšnje teme, lahko svetišče Croma Cruacha prepoznamo kot Brendanovo najbolj nezavedno – nagone. Brendana ni strah Cromovega svetišča, saj mu je stric vedno govoril, naj se imaginarnih reči ne boji. Zato se Cromovemu portalu približa brez zadržkov. Ko ga začne vleči vase, v zadnjem trenutku v dogajanje poseže Aisling, ki prevrne pred vhod skalo in zaustavi nevarnost.

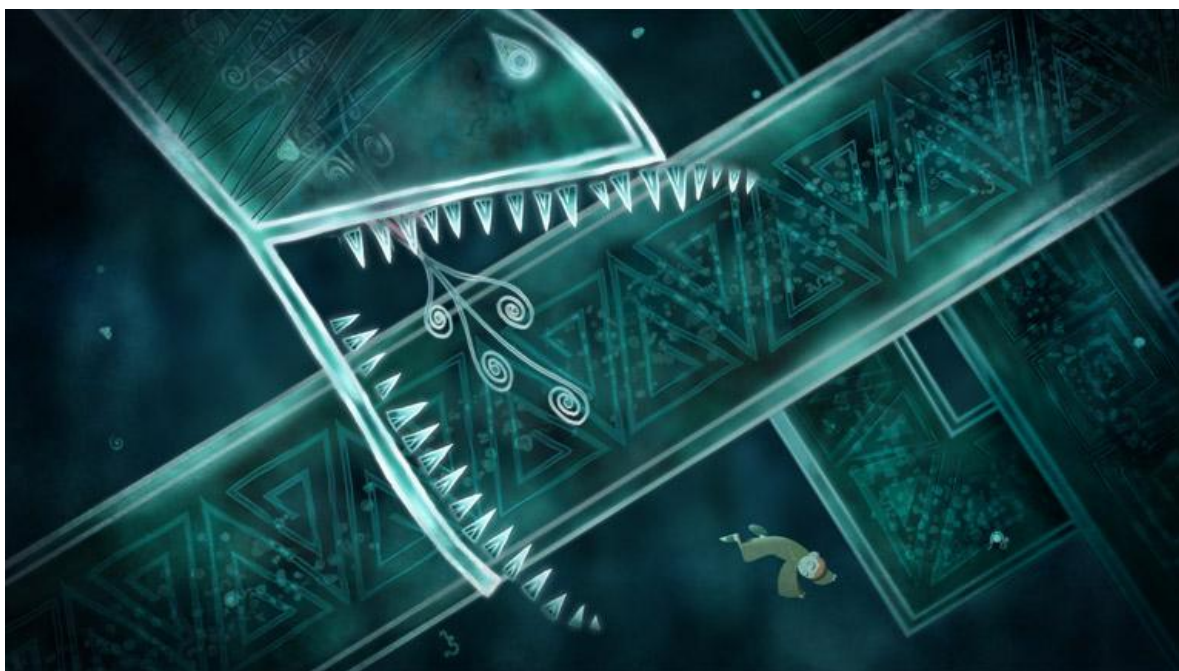
Ko Brendan Aidenu prinese plodove, ki jih je iskal, mu ta razkrije skrivnost iluminiranja – v slikanju narave in iskanju najmanjših vzorcev; razkrije mu pomen tega, da domišljiji omogočiš prosto pot. Tema umetniškega izražanja je nadvse široka, a **Skrivnost iz Kellsa** lepo prikaže Brendanov trud in vztrajnost ter obenem izpostavlja pomen domišljije. Ob tem se lahko

ustavimo še pri celostnem delu režiserja Moora – ustvaril je film, ki je umetniško izjemen in navdihujoč. Slika je polna, impulzivna in izrazita, film pa je bogat tudi z različnim kadriranjem, pestrimi načini prehajanja od ene do druge sličice in z različnimi zornimi koti, tehnikami risanja. Z otroki se pogovorimo o tem, kaj jim je všeč ali ne, o uporabljenih umetniških postopkih, s starejšimi pa lahko razpravljamo o tem, kaj je umetnost, kaj je tisto, kar jo opredeljuje ...

Aiden Brendanu pove, da bi za delo potreboval še kristal, s katerim bi lahko videl najmanjše podrobnosti in tako ustvaril natančne in čarobne vzorce. Aiden je svoj kristal izgubil na begu iz lone, zato misli, da je knjiga obsojena na propad. Pojasni, kakšen kristal potrebuje, in Brendan se kmalu zave, da ga je že videl – to je oko Croma Cruacha.

Ko stric izve, da je šel Brendan za obzidje, je zelo jezen in izgubi potrpljenje. Ni mu všeč, da se nečak toliko druži z Aidenom, saj zato izostaja od dela na obzidju. Z Aidenom se sporečeta. Kljub utemeljevanju, kako pomembno je delo na knjigi, Cellach tega ne uvidi, zato Brendana zapre v klet stolpa. Ko maček Pangur Bán ugotovi, da je Brendan zaprt, se odpravi v gozd po Aisling. Aisling Brendana reši tako, da Pangur Bána s čarobno pesmijo spremeni v mačjega duhca, ki se odplazi pod vrati Cellachove sobe po ključ od stolpa. Priložnost za pogovor o tem, da zgodba filma teče v dveh plasteh – opisuje tisto, kar je resnično, in tisto, kar je pravljичno, domišljjsko. Ko se zaplete v resničnem svetu, sta preobrat in razrešitev prepuščena čudežnemu ...

Ko je Brendan rešen, se odpravi v gozd do Cromovega svetišča, kjer mu Aisling pomaga dvigniti skalo, ki zapira vhod. Brendan vstopi skozi portal in pade v brezno, kjer v vodi prebiva ogromna kača Crom. Ta Brendana napade in le stežka ubeži; iz žepa mu pade kreda in spomni se nasveta, naj uporablja domišljijo. S kredo zariše mejo, da ga Crom ne bi mogel napasti, in mu po hudem trudu le izruje oko. Crom se slep zapodi v lastno telo in požre samega sebe. Brendan se prebudi v svetišču s kristalom v rokah. Crom Cruach je v filmu prikazan kot kača. Pomen njegovega imena so povezovali s krutim značajem in močjo. *Crom* tako lahko pomeni "skrivljen", "sklonjen" ali "glava", medtem ko *cruach* kot pridevnik izraža njegov značaj – "krvav", "klavec", tudi "nasilen".

Naslednja tema ni tako izrazita, a je nadvse zanimiva in primerna za pogovor s starejšimi otroki – Crom kot kača, ki ji ne vidimo konca, lahko ponazarja tudi neskončnost, ki na koncu samo sebe požre do nič. To je lahko izhodišče za pogovor o filozofski temi neskončnosti in nič. To je lahko izhodišče za pogovor o filozofski temi neskončnosti in nič ter predsokratski misli.

Brendan vesel steče v Kells in se s pomočjo kristala takoj loti risanja. Čeprav bi moral biti Brendan zaprt, mu rokopisci, ki čez dan delajo na obzidju, pomagajo vsako jutro priti iz stolpa, da lahko v skriptoriju vadi iluminiranje.

Kells napadejo Vikingi. Obzidje zanje ni izziv, saj podrejo vhodna vrata in že so v opatiji. Med iskanjem zlata in ropanjem ranijo Cellacha, Brendan, Aiden in Pangur Bán pa komaj zbežijo. Ta sicer nasilen prizor je zanimiv tudi po vizualni plati, saj je Moore z ekspresionističnim pridihom rdeče in črne barve na belini dogodek – napad Vikingov – otrokom oddaljil. Sam vizualno močan prizor se ob spremljavi večglasnega korskega petja zdi kot ločeno samostojna celota, ki predstavlja neko travmo.

V gozdu jih prestrežejo Vikingi, ki s *Knjige iz lone* strgajo pozlačene platnice, ostalo pa zavržejo. Ko jih želijo ubiti, jih zopet reši Aisling z volkovi, tokrat tudi sama v volčjem telesu.

Brendan nadaljuje z iluminacijo rokopisa in ga zaključi na otoku Iona, kjer se z Aidenom ločita. Odrasli Brendan ima poslanstvo ponesti knjigo po svetu, med čim več ljudi, jih z njo osvetliti ter jim vliti upanje. Odpravi se v Kells. V gozdu še zadnjič vidi Aisling kot belo volkuljo, a se mu zdaj ne razkrije v vilinski obliki. Brendan nato sreča strica Cellacha, ki je preživel napad Vikingov. Stric mu prizna, kako zelo se je motil, ko je tako slepo gradil obzidje, ob tem pa pozabil na umetnost in izključil drugo možnost za prebivalce opatije – da bi pred Vikingi zbežali. Kot zadnjo temo pogovora lahko odpremo temo odpuščanja, kesanja. **Skrivnost iz Kellsa** se zaključi, ko Brendan stricu poda v roke knjigo, ki jo je ves ta čas, ko ga ni bilo v opatiji, krasil z iluminacijami. Imenuje jo *Knjiga iz Kellsa*.

umestitev filma v učne načrte osnovnih in srednjih šol

Film je bogato gradivo izhodišče za pogovor. V osnovni šoli se lahko pri likovni vzgoji pogovarjamo o nastanku risane animiranega filma in se dotaknemo še animiranega filma širše, lahko pa tudi rišemo inicialke in se ob tem učimo o iluminiranju. Pri zgodovini se lahko z učenci pogovarjamo o življenju v zgodnjem srednjem veku in o keltski kulturi ter jo primerjamo z vikinško. Pri predmetu slovenski jezik lahko pišemo doživljajski spis o doživljanju filma in življenja v času zgodnjega srednjega veka. Pri etiki in družbi lahko izpostavimo teme prijateljstva, različnih avtoritet, žrtvovanja in odnosa do kulture, kulturnih dobrin. Za srednje šole film ponuja bolj poglobljene pogovore, zelo primeren je predvsem za pouk zgodovine. Z učenci se lahko pogovarjamo o zgodnjem krščanstvu, pokristjanjevanju in primerjavi načina severnih držav s srednjeevropskimi; pogledamo lahko še z druge strani – Vikinge in njihov odnos do krščanstva ter kaj so prispevali h keltski in severnoevropski kulturi. Ker je film želel predstaviti keltsko tradicijo Irske, je zagotovo zanimiv tudi za iskanje keltskih in irskih elementov; predstavimo lahko poseljevanje Keltov po Evropi in kje so nazadnje obstali kot skupine. Pri predmetu zgodovina lahko obširneje razpredemo pogovor tudi o delovanju samostanov, opatij in skriptorijev, kjer so prepisovali rokopise. Pri pouku umetnostne vzgoje so nam lahko v pomoč izhodišča za pogovor, ki jih v nadaljevanju izpostavljamo ob obravnavi *Knjige iz Kellsa*. Predmet likovne vzgoje lahko obogatimo s pregledom pomembnih rokopisov, iluminacij, in si pogledamo zgodovinski pregled kaligrafije. Seveda se lahko pri likovni vzgoji učimo tudi o animiranem filmu in znotraj tega o risanki kot njegovi pod-veji. Za sociologijo je zanimiv predmet zgodnjih verovanj in religije v odnosu do kultur ter konflikti, ki ob tem nastajajo, zanimiva pa je tudi tema mistifikacije določenih tem in dejanj; pogovorimo se lahko tudi o odnosu »mi« in »oni« ter o strahu, ki med skupinama plamti. Pri predmetu filozofija se lahko pogovarjamo o zgodnjih teoloških filozofih in vzpostavljanju odnosa do sveta prek sakralne avtoritete. Film odlikuje tudi odlična glasba. Ob tem se lahko razvije pogovor o irski

tradicionalni glasbi, pa tudi sodobnejši, ki vsebuje elemente tradicionalne glasbe. V srednji šoli lahko pouk slovenščine povežemo tudi z angleščino in primerjamo prevod pesmi Pangur Bán s sodobno različico izvirnika v angleščini. Poglejmo, kako je prevajalec, Miha Avanzo, uspel v duhoviti prepesnitvi ohraniti ton pesmi in njena glavna sporočila. In za konec, film je lahko koristna popestritev pri pouku kemije: raziščite lastnosti naravnih barvil; nekaj smernic o barvilih, uporabljenih v *Knjigi iz Kellsa*, boste našli tudi v tem gradivu.

pogovor in raziskovanje ob *Knjigi iz Kellsa*

Pri predmetih: zgodovina, geografija, slovenski jezik, narava in družba

1. Poiščite na zemljevidu omenjene irske kraje, kjer so bili v zgodnjem srednjem veku ustanovljeni samostani. Izrišite (ali prekopirajte) karto Evrope, na kateri naj učenci označijo lokacije, kjer so bili ustanovljeni irski (tudi anglosaški) samostani. Ugotovite, kje so se najbolj približali našim krajem.
2. Pogovorite se o izdelavi srednjeveških kodeksov. Kaj vse so menihi potrebovali za izdelavo kodeksa v srednjem veku? Kdo vse je sodeloval pri nastajanju rokopisa? (Pergaminar, pisar-kaligraf, iluminator, knjigovez.) Primerjajte postopek izdelave knjige v srednjem veku in danes. Kaj vse potrebujemo danes? Kdo vse sodeluje danes? Ocenite čas, ki je bil potreben za izdelavo knjige v srednjem veku, in čas, ki je potreben za natis knjige danes.

3. Ocenjeno je, da je bilo v srednjem veku ustvarjenih okrog 20.000.000 rokopisnih knjig. Od tega se jih je do danes ohranilo približno 5 %. Razmislite, zakaj je v zgodovini izginilo toliko milijonov knjig.

4. Poudarite pomen pravilnega hranjenja srednjeveških knjig. Kaj vse lahko še danes škoduje srednjeveškim knjigam? (prenizka ali previsoka vlaga, premočna svetloba, nepravilno hranjenje in manipuliranje ...) Današnje knjižnice zelo skrbno uravnavajo pogoje hranjenja in kodekse le občasno pokažejo javnosti. Kot zanimivost: v srednjem veku so knjige polagali na police ležeče, tako da so na policah počivale. Današnje pokončno postavljanje knjig na police veliko bolj poškoduje hrbte knjig.

5. Z učenci se pogovorite o pomenu in (nematerialnih) vrednostih rokopisov (redki ohranjeni knjižni spomeniki kot temelji kulturne in narodne identitete).

6. Obnovite lahko znanje o naših pomembnih srednjeveških rokopisnih spomenikih. V katerih jezikih in pisavah so bili zapisani?

7. Kakšna je bila vloga Jerneja Kopitarja v jezikoslovnih krogih 19. stoletja? Spomnite se tudi na Prešernove komentarje. Sicer pa je bil Jernej Kopitar tudi strasten zbiratelj knjig (predvsem zapisanih v glagolici in cirilici), ki jih danes hranijo v rokopisni zbirki NUK.

8. Obiščite razstavi o srednjeveških rokopisih v Narodni galeriji (obvezne najave po telefonu: 01 24 15 415 ali na e-naslov: dejavnosti@ng-slo.si) in Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani (od 7. septembra do 7. novembra 2010).

izhodišča za ustvarjalno in projektno delo

Likovno ustvarjanje in medpredmetno povezovanje.

1. Ob pomoči kaligrafskih priročnikov raziščite uncijalno pisavo in se poizkusite v lepomisju. Lahko pripravite predloge posameznih črk / črkovnih sklopov. Najprej opazujte posamezne značilnosti pisave, ugotavljajte, katere črke so si po strukturi podobne. Pogovorite se o duktusu pisave, kotu pisanja, pripravi pisnega polja in uporabite kaligrafska peresa. Kaligrafsko nalogo lahko zaokrožite v projektno izdelavo, npr. knjižne kazalke.

2. Ustvarite vzorčno knjigo, ki bi jo lahko uporabljali srednjeveški iluminatorji v Kellsu. Sestavite abecedo okrasja, ki ga najdemo v *Knjigi iz Kellsa*. Učencem pripravite reprodukcije najbogateje okrašenih strani *Knjige iz Kellsa*. S pomočjo paus papirja naj učenci prerišejo posamezne značilne geometrijske ornamente in jih (lahko tudi po svoje) poimenujejo, npr. vetrnica, spirala, prestasti vzorec, kačasti preplet, listni preplet z angelom ... Spomnite učence, da je bilo veliko teh likovnih okrasnih elementov uporabljenih pri animaciji filma **Skrivnost iz Kellsa**. Če bi si film ogledali še enkrat, po izdelavi vzorčne knjige okrasja, bi učenci zlahka tudi v filmu prepoznali knjižne vzor(c)e.

Posebno vzorčno knjigo lahko sestavite tudi za krašenje kellskih inicial. Opazujte, katere barve se največkrat uporabljajo za iniciiale. Katere živali oz. kateri deli živalskih teles se vpletajo v iniciiale? Z učenci sestavite abecedo insularnih zoomorfnih inicial ali pa naj sami oblikujejo svojo tipografijo inicialnih črk.

3. Ves razred se lahko projektno loti izdelave rokopisa. Z učenci se najprej pogovorite, kako bo delo časovno zastavljeno, katere segmente izdelave boste vključili in kdo bo zadolžen za posamezne naloge. Premislite vsebino (npr. razredna kronika, šolski almanah, knjiga pravljic, pesmi, ugank, herbarij ...) in obliko (miniatura knjiga, knjiga velikanka, vezava knjige ...). Celoten rokopis naj bo ročno izdelan. Vsebino knjige lahko povežete z aktualnimi projektnimi nalogami pri drugih predmetih.

Dodatne dejavnosti (še posebej v prvih dveh triadah OŠ) za projektno delo lahko načrtujete tudi ob uporabi 7. knjižice iz zbirke Kinobalon. Knjižico najdete v elektronski obliki na www.kinodvor.org/kinobalon.

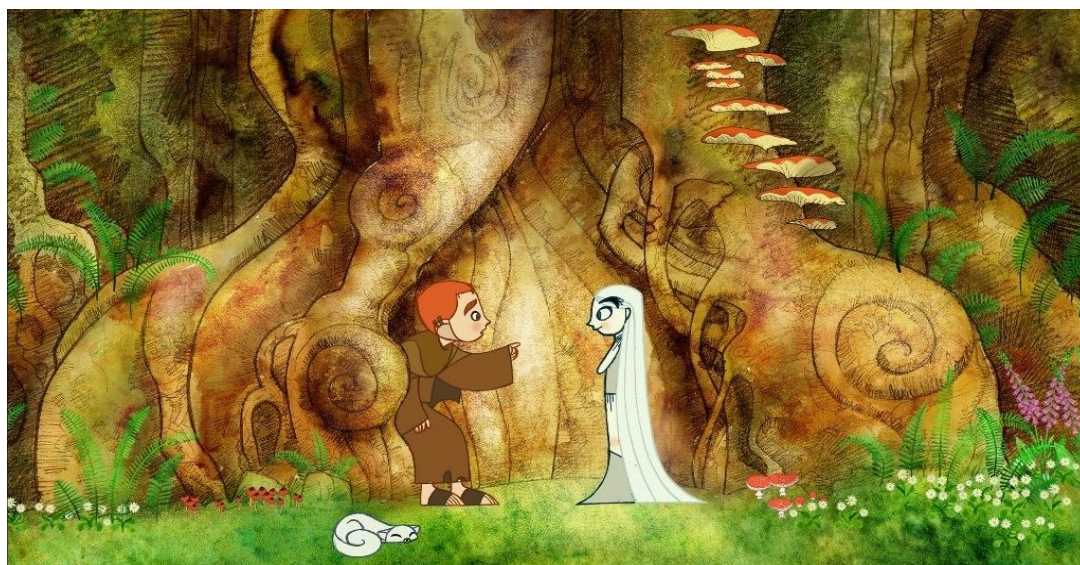
zaključek

V osnovi je zgodba filma **Skrivnost iz Kellsa** preprosta pripoved s pravljimi elementi, za izraz katere je avtor uporabil medij risanke, zato bi lahko rekli, da je to delo za najmlajše. Po drugi strani je film izrazito večplasten. Z mnogimi temami, ki smo jih le delno razprli tudi v pričujočem gradivu, je avtor ustvaril kompleksen film z izjemno močno vizualno podobo, ki krasi in širi sporočilnost ter spretno izpeljuje univerzalne vrednote onstran religijskih praks. Zato lahko za **Skrivnost iz Kellsa** rečemo, da je usmerjena na mnogo širšo ciljno skupino, kot se sprva zdi.

Avtor se je uspel izogniti pastem eksplozije vsestranskih užitkov – ki je tako značilna za velik del sodobne filmske produkcije –, hromečim plastem stranskih likov, mašilnih prizorov, glasbenih točk, poenostavljeni dramaturgiji dobrega in zla, poudarjanju zunanjih učinkov in zanemarjanju notranjega doživljanja. Namesto tega je Tomm Moore dovršeno risano animacijo uspešno povezal s keltsko kulturo in z veličastnim delom v *Knjigi iz Kellsa*. Brendanove dogodivščine je dodatno navdahnili z irsko folkloro, k čemur z glasbeno podlago dobro pripomorejo skupina Kila in skladatelj Bruno Coualis. Uporabil je tudi slavne keltske vozlanke, ki jih spretno vpleta v ves film. Vitice, ki se v knjigi prepletajo z ene strani v drugo, so v filmu nakazane kot spretno prehajanje iz kadra v kader oz. izrisovanje in migetanje elementov ornamentike.

Mooru je uspelo povezati velik spekter idej in prikazati »irskost«, a kaj bi filmu vendarle lahko očitali. Abstraktna je povezava vrednot knjige z bojem za njen obstanek; ob tem se morda vprašamo, zakaj se je vredno toliko boriti ravno za to knjigo, celo žrtvovati življenje, a pri tem se ustavimo verjetno zgolj odrasli. Otroci ob filmu prejmejo čudovito vizualno izkušnjo, osvežitev od računalniške zlošččnosti in površinskega, a zato bodo morda pogrešali ravno konkretne junake in zlikovce, eksplicitne podvige, jasne namene in trden zaključek. Tukaj pa smo jim v oporo mi, odrasli, da jim pojasnimo videne vsebine in se o njih pogovarjamo. Glavno temo filma je mogoče določiti kot upanje in vero v boljši svet, ustvarjanje iz notranjih vzgibov, premagovanje samega sebe in uresničevanje lastnih sanj.

viri in priporočena dodatna literatura

- Richard Cavendish: Mitologija – ilustrirana enciklopedija, Mladinska knjiga, 1988.
- Proinsias Mac Cana: Celtic Mythology, Newnes books, 1984.
- Patricia Monaghan: The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore, Checkmark books, 2008.
- Jaro Dolar: Spomin človeštva, Ljubljana 1982.
- Cristopher de Hamel: Scribes and illustrators, London 1997.
- Iztok Ilich: Pota knjige, Ljubljana 2004.
- Nataša Golob: Srednjeveški rokopisi. Stavbarnice, Ljubljana 1992.
- Nataša Golob: Palimpsesti ali igra za dva in zbor, Ljubljana 2003.
- Nataša Golob: Kaj nam govorijo umetnine, učbenik za izbirni predmet umetnostna zgodovina v 7., 8. ali 9. razredu devetletne OŠ, Ljubljana 2005.
- Nataša Golob: Življenje, upodobljeno v umetnosti, učbenik za izbirni predmet umetnostna zgodovina v 7., 8. ali 9. razredu OŠ, Ljubljana 2006.
- Margaret Morgan: Illuminated Letters. A Treasury of Decorative Calligraphy, London 2006.
- Carl Nordenfalk: Celtic and Anglo-saxon Painting, New York 1977.
- George Otto Simms: Exploring the Book of Kells, Dublin 1988.
- <http://www.bookofkells.ie/>
- <http://www.ng-slo.si/>
- <http://slon.animateka.si/skrivnost-iz-kellsa/>
- <http://skrivnost.animateka.si>